

СТАНОВЛЕННЯ МИСТЕЦТВОЗНАВСТВА У ЛЬВОВІ: ДОСВІД КІНЦЯ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ

Дядюх-Богатько Н. Й.

*кандидат мистецтвознавства,
доцент кафедри графіки та мистецтва книги
Національний університет «Львівська політехніка»
м. Львів, Україна*

Останні роки заставляють згадати нас події військового вторгнення Росії на території Галичини на початку ХХ століття. Що передувало, які москофільки вподобання вже мала той час українська інтелігенція? У Львові питання про мистецьку діяльність галичан кінця ХІХ – початку ХХ століть набувають іншого забарвлення зважаючи на те, що цей період і в історичному, і в творчому аспекті є доволі складний.

Звертаючись до панорами творчого життя західноукраїнської інтелігенції періоду нелегкого, та все ж наповненого шуканнями роздумами, пристрасною боротьбою суджень і високою відповідальністю за долю національного мистецтва, «сучасне вітчизняне мистецтвознавство, так би мовити, досліджує генетику розвитку мистецтва ХХ століття, щоб розібратися у його животрепетних нинішніх проблемах» [1, с. 62].

Закономірним здається і той факт, пов'язаний вже швидше з історично складеною традицією, що поряд з істориками мистецтва на Галичині, активно займаються мистецтвознавством і літературознавці, історики літератури.

Загалом з середини ХІХ і до початку ХХ століть мистецтвознавство на Західній Україні переживало, традиційний для того часу у всієї Східній Європі, процес становлення. Якщо, ще з початку ХІХ століття спостерігаємо етап захоплення старовиною та збирання різноманітних знахідок у приватні колекції, то вже наприкінці цього ж століття бачимо як поступово робляться спроби організувати колекції у міські музеї й систематизувати їх каталоги. А вже з початку ХХ століття маємо перші спроби узагальнити попередні дослідження у теоретичних працях присвячених вивченню мистецтва, подати естетичну концепцію. Відносно високого рівня мистецтвознавство досягло в період між двома світовими війнами. Та, на жаль, в подальшому традиційного розвитку в нашому мистецтвознавстві не спостерігаємо в силу історичних причин. Мистецтво від початку ХХ століття дедалі більше відходило від емоційної стихії у бік ускладнення образів, що будувалися на взаємодії науки й практики. Воно потребувало теоретичного осмислення, своїх adeptів. У Львові початок новому мистецтвознавству був покладений художньо-критичною діяльністю І. Франка та І. Труша, який,

повернувшись із Києва, з 1905 рок у почав видавати перший на цих землях мистецько-художній журнал «Артистичний вісник» і організував I Всеукраїнську художню виставку. І надалі численні критики того часу й дослідники мистецтва Львова звертали погляди на схід, до Великої України. «Розглядаючи галицьку культуру, не можна брати її окремо, а лише як частину цілого українського механізму... інакше погляд буде фрагментарний. Завжди, у всіх проявах культура галицька, як і інших областей з українським населенням тяжіла до Наддніпрянської України як до свого природного ядра, незважаючи на існуючі політичні відношення» – писав С. Гординський [1, с. 65].

Коли революційні події у росії та на Україні розкидали по світу багатьох діячів культури, у Львові з'явилися нові, помітні постаті, повернуті чималими культурними можливостями міста. Тут жили й працювали великі мистецькі сили. Так у перші післявоєнні (1919) «Виставці сучасного малярства Галичини» в залах Національного музею узяли участь О. Новаківський, О. Курилас, Ю. Панькевич, Т. Романчук, Я. Пстрак, А. Манастирський, М. Сосенко, М. Івасюк, молоді М. Федюк, Ом. Масляк та інші. У 1918, 1920, 1922 роках у Львові пройшли загальнопольські виставки групи «формістів», до якої входили зацікавлені експресіонізмом та іншими новими європейськими течіями львів'яни.

У подоланні провінційної розпорошеності, суспільної незаангажованості митців П. Ковжун спирався на мистецтвознавців, які з часом утворили певною мірою стале й активне ядро. Першим із них був архітектор і мистецтвознавець, знавець історії графіки Володимир Січинський, що при був із Києва одночасно з П. Холодним. До співпраці прилучилися львівські історики мистецтва Михайло Драган, Микола Голубець, художники й критики Святослав Гординський, Михайло Осінчук. За їх допомогою була започаткована й налагоджена книговидавнича справа з мистецьких питань, активізована виставочна робота.

Другий співзасновник ГДУМу, львів'янин Микола Голубець, мистецтвознавець, а разом з тим і публіцист, історик, архівіст, поет, письменник, який «з 1909 р. починаючи та 1939 рок у кінчаючи видавав або редагував 14 різних журналів ... одночасно наповнюючи їх шпальти своїм невтомним, тонким і гострим пером, яке сьогодні ледве хто зуміє заступити» [1, с. 71], готуючи до видання свою нову книжку «Галицьке мистецтво» (1926), зі свого боку починає збирати й видає журнал «Українське мистецтво» з інформаціями звідусіль. «Значне місце в часописі було відведене монографічним статтям В. Січинського про творчість уродження Галичини В. Касіяна, який закінчив в 1926 році Академію Мистецтв у Кракові, й М. Бутовича, котрий одержав стипендію Українського наукового інституту для навчання у Берлінській Академії після Вищої графічної школи в Лейпцигу. Помітна об'єднувальна тенденція: значне місце журнал відводить успіхам українських митців та мистецтвознавців за кордоном: виставкам П. Глушенка в Парижі, карпатського художника Й. Бокшая у Празі, празькій виставці української

книжки. Повідомляє також, що на українському науковому з'їзді у Празі з доповідями виступили історики мистецтвознавства В. Щербаківський, В. Залозецький, М. Голубець і В. Січинський, що В. Очинський та В. Касіян запрошені на викладацьку роботу до Київського художнього інституту» [тут же, с. 72].

Чимало студій про галицьке мистецтво належить польським дослідникам – В. Лозінському, В. Дідушицькому (що у 1880-их родах окреслив поняття «руської штуки» як окремого явища), М. Соколовському (він міжіншим писав і про українське малярство), К. Мокловському, а у XX столітті – А. Чоловському, В. Подлясі й іншим.

Тут, на Галичині й на еміграції появилися перші повні нариси історії мистецтва на Україні Д. Антоновича («Скорочений курс історії українського мистецтва», 1923) і М. Голубця (в «Історії Української Культури», вид. І. Тиктора, 1937) та книжка-альбом В. Січинського «*Monumenta A rchitecturae Ukrainae*» (1940). Чимало праць присвячено архітектурі, зокрема дерев'яній церковній на Західній Україні: В. Щербаківський («Дерев'яні церкви на Україні і їх типи, 1906, та «Українське мистецтво», I, 1913) і Д. Щербаківський («Українське мистецтво», II, 1926), О. Лушпинський, В. Січинський («Дерев'яні церкви і дзвіниці Галицької України XVI–XIX століть», 1925 й інші), М. Драган («Укр. Дерев'яні церкви», 1937), В. Залозецький («*Gothische und barocke Holzkirchen in den Karpatenlandern*», 1926 та інші), Л. Маслов (на Холмщині та Волині), О. Цинкаловський (на Волині). Архітектуру Львова досліджували Б. Карпович (Януш), М. Голубець, В. Січинський; Галича Й. Пеленський, Я. Пастернак. Праці з ділянки малярства мали польський дослідник В. Подляха та, вже вище згадуваний, М. Голубець («Галицьке малярство», 1926), Д. Антонович (про Шевченка як маляра), з граверства В. Січинський («Історія українського граверства XVI – XVII століть», 1937 і багато інших). Галицький іконопис вивчали І. Свенціцький («Іконопис Галицької України XV – XVI віків», 1928 й інші), Я. Константинович («*Ikonostasis*», 1939), В. Пещанський, П. Холодний старший й інші. Про народне і ужиткове мистецтво писали В. Шухевич («Гуцульщина», I-V, 1899-1908), В. Січинський («Нариси з історії української промисловости», 1938 й ін.), В. Щербаківський (орнаментация українських писанок). В. Пещанський (килими), польський дослідник Т. Сенерин (кераміка), І. Гургула (вишивки, писанки), В. Свенціцька (різьба по дереву) й інші.

Загалом з середини XIX і до початку XX століть мистецтвознавство на Західній Україні переживало, традиційний для того часу у всій Східній Європі, процес становлення. Як що, ще з початку XIX століття спостерігаємо етап захопленням старовиною та збирання різноманітних знахідок у приватні колекції, то вже наприкінці цього ж століття бачимо як поступово робляться спроби організувати колекції у міські музеї й систематизувати їх каталоги. А вже з початку XX століття маємо перші спроби узагальнити попередні дослідження у теоретичних працях

присвячених вивченню мистецтва, подати естетичну концепцію. Відносно високого рівня мистецтвознавство досягло в період між двома світовими війнами. Та, на жаль, в подальшому традиційного розвитку в нашому мистецтвознавстві не спостерігаємо в силу історичних причин. Коли велись археологічні дослідження на території України, то всі найкоштовніші експонати вивозились на територію росії, так збагачувались збірки Ермітажу в Санкт-Петербурзі, історичного музею в Москві та інші. Будь яке відхилення від єдино прийнятої «комуністичною партією» думки суворо каралось.

Характерною ознакою застійних явищ у мистецтвознавстві є майже повне ігнорування діалектичної еволюції, проблематики стилеутворень у вітчизняному мистецтві і навіть відповідності термінології. Ця проблема, що постала, ще в середині XIX століття між галицькими українцями (коли здобувають перевагу два напрями: один церковний, що дотримався мови, близької до церковної, і другий москвофільський із нахилом до національної єдності українців із росіянами), не могла не відбитися на глибині постановки багатьох дослідницьких проблем. У подальшому, дослідження могли б сформуватись у енциклопедичний збірник по мистецтву України кінця XIX – початку XX століть, що став би прекрасним посібником як для дослідників мистецтва, так і для культурологів та істориків.

Література:

1. Ріпко О. У пошуках страченого минулого: ретроспектива мистецької культури Львова XX століття. Львів: Каменяр, 1996. 286 с.
2. Кирчів Р. Історія української етнографії. Народознавчі зошити . №1, Львів, 1995 . С . 2–6. N-2, Львів, 1995 . С . 89–94.
3. Крип'якевич І. Історія України . Львів, 1990. 520с .

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-500-9-5>

ФОТОДОКУМЕНТАЛІСТИКА ВІЙНИ ЯК ФОРМА ВІЗУАЛЬНОГО АРХІВУ: ВИКЛИКИ ТА ЕТИЧНІ ВИМІРИ

Логвіненко К. О.

*асистент кафедри філософської антропології,
філософії культури та культурології*

*Український державний університет імені Михайла Драгоманова
м. Київ, Україна*

Повномасштабна війна в Україні спричинила не лише гуманітарну катастрофу, а й радикальні трансформації в культурному полі. Особливе місце в цьому контексті посідає фотографія як форма документування,